

A. T. V. — Sucesos de BARCELONA
(25-31 de Julio de 1909)
II. Convento de los PP.
de la Sagrada Familia en S. Andrés

ARCHIVO

RECUPERACIÓ D'ESPAIS TEATRALS
A VILANOVA I LA GELTRÚ

TONI RAMON CÉSAR DÍAZ FÉLIX PARDO

El curs 1994-95, en el programa d'una assignatura optativa de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona dedicada al teatre, es va plantejar com a exercici el projecte de l'escenografia de *Fedra* de Jean Racine. La coneixença de la diversitat d'espais teatrals de Vilanova i la Geltrú va fer pensar en la possibilitat de proposar el Teatre Principal, l'Apol·lo i «la Sala» per posar-hi en escena la tragèdia.

Uns quants anys després, el 1998, i en col·laboració amb l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, es va dur a terme al saló de descans del Teatre Principal una exposició dels treballs realitzats, que es va completar amb un estudi sobre les sales d'espectacle a Vilanova i la Geltrú. Entre els actes d'inauguració va tenir lloc una taula rodona sobre el futur dels teatres de Vilanova on va participar Jean-Guy Lecat, director tècnic de les Bouffes du Nord, el teatre de la companyia de Peter Brook, el qual va valorar l'originalitat de les arquitectures tant de «la Sala», com de l'Apol·lo, i va animar a l'Ajuntament a recuperar-les.

Fruit d'aquella relació, el març del 2000, l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú i La Universitat Politècnica de Catalunya signaren un conveni per a la redacció d'un informe amb la finalitat de donar criteris que guuessin una proposta d'actuació urbanística i cultural en l'espai que hem anomenat «l'illa de l'Hospital»; tot tractant amb una cura especial del paper que hi puguessin jugar els edificis històrics de «la Sala» i el Teatre Apol·lo. Aquest article reelabora el treball aleshores presentat i el dona a conèixer. Aquest informe, en la redacció del qual hem col·laborat professors de composició, construcció i instal·lacions, és un exemple de relació de la docència que es du a terme a l'Escola, amb línies de recerca, i amb necessitats socials. Aquest treball s'exten en tres camps: un descriu una història, el segon analitza constructivament uns edificis i proposa unes mesures a seguir per a actuar damunt ells, i conservar-los tot transformant-los; i el tercer estudia i projecta la seva capacitat i la de l'espai urbà on s'inscriuen per a acollir una activitat cultural, fonamentalment teatral.

Els autors volem agrair a Jordi Requena i Manuel Romero haver deixat consultar i utilitzar els seus Projectes Finals de Carrera d'aparelladors, que el primer va fer sobre el Teatre Apol·lo i el segon sobre la Sala Marfil. També volem agrair a Bienne Moya la cordialitat amb que ens va transmetre tot el seu saber sobre la història dels espais teatrals estudiats i, especialment, que el 1994 ens fes conèixer «la Sala». Al Doctor Miquel Angel Álvarez i Xavier Orriols per haver-nos facilitat la documentació relativa al «Gran Saló» de l'Arxiu de l'Hospital de Sant Antoni Abad, la lectura de la qual va estar simplificada per la tasca de recopilació i transcripció feta per Manuel Serra. Així mateix volem expressar el magnífic acolliment que hem tingut Arxiu Comarcal del Garraf. I molt especialment la col·laboració de Noemí Cusiné de l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Vilanova i de Camil Queraltó de l'Àrea de Planejament Urbanístic.

1. L'ÀMBIT URBÀ

El cop d'ull a la història que aquí es fa té com objectiu principal extreure del passat alguns elements que orientin propostes pel futur. Amb aquesta convicció es repasa **la història del lloc del teatre a Vilanova**, on s'observen alguns trets espacials, com l'existència d'un vincle entre **l'espectacle i els espais a l'aire lliure**.

A Catalunya, segurament per les condicions climàtiques, sovint els teatres han cercat la relació directa amb jardins. Un bon exemple el trobem a Vilanova. Coneguda amb la denominació de «l'Havana Xica»; en part pel real contacte comercial amb Cuba; en part per l'ambient ciutadà alegre, que es comparava amb el que suposadament existia a l'illa caribenya, idealitzada per les notícies que arribaven dels indians; però, a més a més, per la imatge frondosa dels jardins d'esbarjo (P. Garí, 1860; A. Virella, 1947). A Vilanova, el Tívoli, el Recreo, el Prado o l'Apol·lo es vinculen amb espais a l'aire lliure.

En els darrers anys, la pervivència i renovació d'antigues tradicions com el Carnaval, i l'irrupció de noves iniciatives culturals, com la fira de circ «Trapezi», han refermat el costum de la població a relacionar l'espectacle, i també el teatre, amb els espais urbans.

D'una altra banda, encara avui la quantitat de locals on es fan espectacles —malgrat sigui d'una manera més o menys regular i amb unes condicions d'espai i d'equipament molt variades— no és gens ni mica menyspreable. Des d'un punt de vista urbanístic, la situació d'aquestes sales dins la ciutat assoleix generar **un cert sistema teatral**, que fa dels equipaments escènics uns importants estructuradors urbans, que es caracteritzen per situar-se d'una manera difosa en un àmbit urbà central, i estructurar-se entorn de l'eix de la Rambla. En l'àmbit dels equipaments culturals, una política urbanística hauria de proposar-se enfortir aquesta estructura, cohesionar-la. En aquest sentit, un bon esdeveniment ha estat la recuperació efectiva de l'antic Teatre Bosc, transformat en sales de cinema.

2. APUNTS PER UN PLA D'EQUIPAMENTS ESCÈNICS

Aquest esboç de pla es centra en l'estudi d'alguns edificis que allotjen o poden allotjar activitats vinculades amb les arts escèniques, i que alhora es relacionen amb els possibles usos a desenvolupar a l'illa de l'Hospital. Aquests apunts, per tant, no ofereixen una imatge completa de l'estat de la qüestió. Desenvolupar aquest àmbit de planejament, suposaria incloure, des de teatres, auditoris i salons de ball, a espais de convencions o congressos; però també espais no tant vinculats a la representació i l'exhibició com a l'aprenentatge i a la trobada, com pot ser un Centre de Cultura Tradicional.

El Teatre Principal, auster en el seu acabat, té una sala de dimensions prou correctes per obres dramàtiques, però poc adequada com a sala de petit format. El Principal presenta uns límits evidents, no només d'aforament, lleugerament reduït i amb un nombre important de localitats que no tenen una visió prou bona, sinó també d'espai i equipament de l'escena, per les produccions de format gran. A més a més, la seva acústica no es prou bona si es vol fer servir d'auditori i l'estructura tipològica de teatre a la italiana és molt rígida per admetre espectacles no frontals.

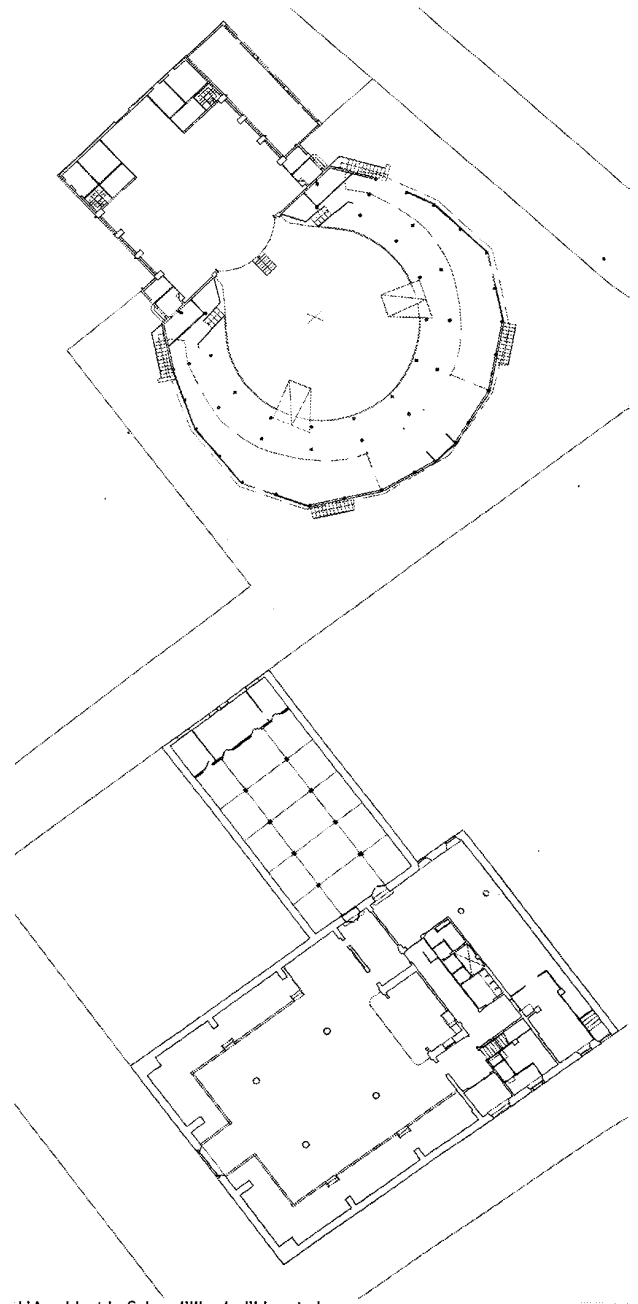
De les limitacions del Principal, tant per excés com per defecte, en podem deduir la necessitat de trobar / construir altres espais que cobreixin els **dèficits** de la vila en matèria d'equipaments escènics:

- **Una sala gran** que sigui capaç d'allotjar diversos tipus de representacions: des de teatre, a música i dansa; i que, a la vegada, pugui servir de sala de convencions o congressos. Que dimensionalment compleixi amb els patrons més escrupolosos del programa d'activitats que s'hauria de desenvolupar al seu intern i estigui preparada per incloure els avenços tecnològics.
- **Una sala de petit format**, on representar obres de text que necessitessin unes condicions de proximitat entre espectador i espectacle difícils de crear en el Teatre Principal.
- **Un espai alternatiu**, on es puguin crear espais escènics diversos en funció del muntatge o d'altres espectacles no teatrals, com balls, concerts, circ,...

No cal entendre aquesta classificació d'una manera molt estricta. Amb ella es vol, més que res, bastir un repertori d'espais de característiques diferents a disposició tant del programador municipal, com de la companyia que vingui a actuar. El que es tracta és de facilitar espais de representació que puguin allotjar activitats diferents del teatre a la italiana o d'escena frontal.

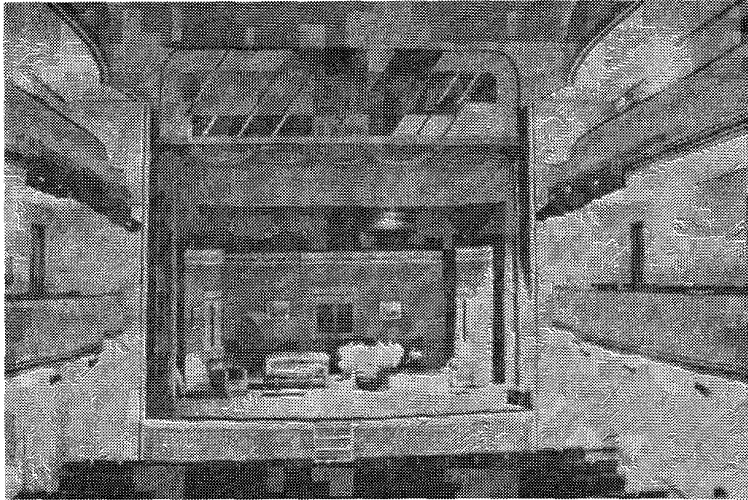
A més a més d'aquests equipaments escènics, les converses amb els tècnics de l'Ajuntament ens varen fer palesa la necessitat de **un Centre de Cultura Tradicional**, dedicat fonamentalment a la música i el ball, però que segurament hauria d'incloure en el seu programa d'usos, espais dedicats a: magatzem / exposició del bestiar; un hotel d'entitats vinculades amb la cultura tradicional; aules d'ensenyament i aprenentatge: d'instruments musicals, de dansa, i potser també d'arts plàstiques; espais d'assaig; d'exposicions; un centre d'estudi i documentació.

Façana del Teatre Principal

L'Apol·lo i la Sala a l'Illa de l'Hospital

El teatre Principal. Sala i escena

TEATRE PRINCIPAL

Dimensions	16 x 11,50 metres
Aforament	424 localitats
Platea	239
1 pis	67
2 pis	68
3 pis	50

<i>Escena</i>	
Dimensions	14 metres d'amplada per 10 de profunditat
Embocadura	8 metres d'obertura per 6 d'alçada
Teler	Situat a 10,70 metres d'alçada amb 30 tirs

Dades comparatives

Teatre Romea

<i>Sala</i>	
Dimensions	19 x 16,50 metres
Aforament	578 localitats
Platea	302
Llotges	16
Pisos	260

<i>Escena</i>	
Dimensions	13 metres d'amplada per 8 de profunditat
Corbata	1,60 metres
Embocadura	8,40 metres d'obertura per 7 d'alçada
Teler	Situat a 10,70 metres d'alçada amb 69 tirs.

3. L'ILLA DE L'HOSPITAL

La Sala

Els **apunts històrics** que s'esbossen a continuació intenten, sense resoldre-ho del tot, respondre alguns interrogants entorn el primer teatre de Vilanova. Ara per ara, les dades sembla que no deixen dubtes: El primer teatre de Vilanova estava situat en els terrenys que encara ara ocupa l'edifici denominat «la Sala». En l'escriptura de donació del Gran Saló, feta per el Dr. Antonio Colí rector de la parròquia de Santa Maria de la Geltrú, davant del notari D. Pedro Borrás Fontanet, el dia 9 de maig de **1830**, al «Santo Hospital» de «Villanueva i Geltrú», es llegeix:

«De mi libre i expontanea voluntad entrego y transfiero a favor del Sto. Hospital de ésta villa é á sus Administradores, presentes, y a quienes con derecho representasen para siempre, **todo aquel almacén que en el día sirve de teatro** y huerto á el contiguo que por los títulos que se dirá, tengo y poseo sito en ésta villa en la parte llamada La Muralla. Linda al Oriente con (honares) de los herederos de José Ferrer, al Mediodía con la calle llamada la Muralla, al Poniente con el camino que va al convento de Padres Carmelitas descalzos de ésta villa, y á Cierzo con (honares) de José Pergés y con tierras de dicho Convento» (AHSA).

El 1894, en un plet que Don Pedro Palau y Goday, aleshores rector, interposa a l'Ajuntament i als administradors de l'Hospital per manca de pagament del cens establert sobre la Sala, els límits del terreny ocupat pel teatre es precisen encara més:

«Dicho edificio se halla en la actualidad **destinado a Salón de Bailes públicos**, a beneficio del Santo Hospital de ésta villa y linda, hoy día por el Norte con jardines del mismo establecimiento y con finca de los herederos de Don Antonio Samá; al Sud con la calle de la Fraternidad, al Este con huerto de Doña Magdalena Font y al Oeste con la Rambla de San José» (AHSA).

Del primer fragment de 1830, la descripció de l'espai del «Gran Saló» com a «almacén» fa pensar que la seva configuració inicial, del **1804**, era diferent de l'actual. Això mateix es dedueix de la «Memoria sobre el origen y medios de adquisición por parte del Hospital de caridad de esta Villa del Salon de bayles y del teatro que en la misma posee y sobre el sistema de

Administracion respecto a ellos adoptado» redactada el 1851 i conservada al llibre Major de l'Hospital.

«Construido, en 1835 un nuevo teatro reducido desde entonces éste local a salón de bayles, y no correspondiendo sus dimensiones al aumento de vecindario que ha tenido la población, de lo cual resultaba una visible incomodidad a los concurrentes con perjuicio de los intereses del Hospital sus Administradores reivindicaron en 1840 su ensanchamiento, ocupando al efecto el huerto contiguo al edificio.

El Hospital carecía de los fondos que para la realización de éste proyecto eran necesarios y fue preciso que los adelantaran sus Administradores en cantidad de 101.747 rals i 17 morabatins, segun la relación detallada que se acompaña, importaron las obras necesarias al ensanche del local y a la mejor distribución y los indispensables adornos de sus piezas interiores». (AHSA).

La presència de l'inscripció «Agosto de 1840» en una de les voltes de la «Sala», dóna testimoni de les obres dutes a terme i no deixa cap dubte, aparentment, de la data de construcció de l'actual sala voltada.

Però si de totes aquestes notícies s'en deduiria que l'actual arquitectura de «la Sala» procedeix de 1840, en un inventari realitzat el 1820 es llegeix que «arriba a la bóveda» es troben «dos talones de cartron», referint-se, segurament a dos telons. Contradint, doncs, la resta de documents, aquest deixa entreveure que la sala coberta per voltes ja existiria el 1820.

No obstant això, es fa difícil imaginar que l'espai de la «Sala», tal com avui en dia està configurat, pugués donar cabuda, el 19 de desembre de 1813, a 860 persones, més 144 a les «lunetas» —seients amb respall i braços que situaven a les primeres fileres de la platea— i les que capiguessin als 7 «palcos»; com es recull a la «Libreta de lo que se recauda diàriamente en el teatro de esta villa» (ACG, lligall Teatre (1807-1820). I alhora s'hi pugués bastir un escenari de dimensions suficientment amplies com per penjar-hi els decorats dels germans Rigalt, Pau i Josep, pintors escenògrafs prou reconeguts en aquells temps, i que anys després treballaren al Teatre Principal de Barcelona. No té cap sentit pensar que els germans Rigalt estaven fent decorats pel diminut escenari existent.

De fet, l'actual configuració arquitectònica de la Sala no té les característiques tipològiques d'un teatre. Les columnes molestarien la visió a una bona part del públic i costa concebre l'ubicació al seu intern d'un escenari.

Teatre la Sala Marfil. Façana carrer Sant Josep

Teatre la Sala Marfil. Interior de la sala

La suposició que l'edifici encara dempeus és el que es construeix el 1840 per reformar el primitiu teatre, adquireix verossimilitud si pensem que per aquelles dates tot just s'havia inaugurat el Teatre Principal i el més lògic era que els Administradors de l'Hospital pensessin en destinar el «Gran Saló» a un ús exclusiu de ball.

A partir d'aquesta data, no hi ha constància de cap altra intervenció fins l'any 1926, quan Josep Maria Miró i Guibernau, arquitecte municipal, fa un «proyecto de pavimentación del denominado Salon de Baile propiedad del hospital de San Antonio Abad», que no altera la configuració arquitectònica de l'espai, i es limita a col·locar un paviment de rajoles hidràuliques de ciment i a decorar de nou el local amb motius florals i geomètrics (R. Lacuesta et al, 1992, p. 6).

Les hipòtesis entorn la història del local plantejades, que no deixen de ser provisionals i que no encaixen del tot amb les dades aportades pel conjunt de documents històrics, no disminueixen el **valor històric** de l'edifici en tant que arrelat a la memòria local i en tant que hereu de la primera sala. Des de la nostra òptica, el valor històric de l'actual edifici no resideix en ser el primer edifici teatral, com en estar en el lloc on aquest s'aixecava. I en el fet que des del 1804 als anys 80 del segle XX, «la Sala», també anomenada «Gran Saló» i «Sala Marfil», ha mantingut no sols una presència física, sinó una activitat que cal recuperar, tornant a la vida l'edifici, fent-lo útil a la comunitat.

El **valor arquitectònic** de l'edifici no ve donat per la qualitat dels materials, ni pels acabats. La senzi-

llesa i austeritat de la façana, tal com es manifesta en l'«Estudi històric-artístic» de la Diputació del 1992, era, ja en el seu temps, «més apropiada per a un edifici de caràcter conventual» que no pas per a un de dedicat a l'espectacle. No obstant això, qualsevol operació d'ampliació hauria de tenir molt present la imatge sòlida del mur, que caracteritza el carrer Joaquim Mir, i especialment la continuïtat de la línia de la cornisa. En el mateix sentit, també cal considerar que l'ampliació hauria de ser mesurada pel que respecta a les dimensions i a la proposta figurativa, per tal de no trencar el fràgil equilibri de la imatge austera de la façana de l'edifici històric.

El principal valor arquitectònic procedeix de la singularitat de l'espai de la sala amb voltes. I fonamentalment de la seva qualitat espacial. En el nostre país no són freqüents espais de la claredat arquitectònica d'aquest. La planta, gairebé quadrada, s'estructura en nou quadrats coberts per voltes que es descriuen amb més precisió en l'apartat destinat a l'estat de la construcció.

En un dels costats de la sala voltada, el perpendicular al carrer Joaquim Mir, i donant-li façana, es despleguen tres crugies de dimensions diferents. En la més propera a la sala s'hi troba, en planta baixa, l'entrada, el diminut escenari i una dependència, i en el primer pis una espècie de llotjes. En la segona hi ha cos d'escalas, uns lavabos i un pati de llums. I la tercera és ocupada per una sala on antigament hi havia el «cafè-bar». De totes aquestes estances, tant sols la darrera, el «cafè-bar», té la vàlua de quatre columnes amb un lleuger èntasi i un capitell toscà. L'esmentat «Estudi Històric-Artístic de la Diputació» ja va destacar els motius decoratius que es descobreixen en les parets, «a base de plafons rectangulars pintats amb sanefes florals, de tradició vuitcentista».

En quant a l'anomenat «Teler», l'esveltesa dels pilars de fusta i les dimensions generals, amb l'afegit de la qualitat lumínica que donen els lluernaris, creen un espai d'un cert interès.

Descripció constructiva.

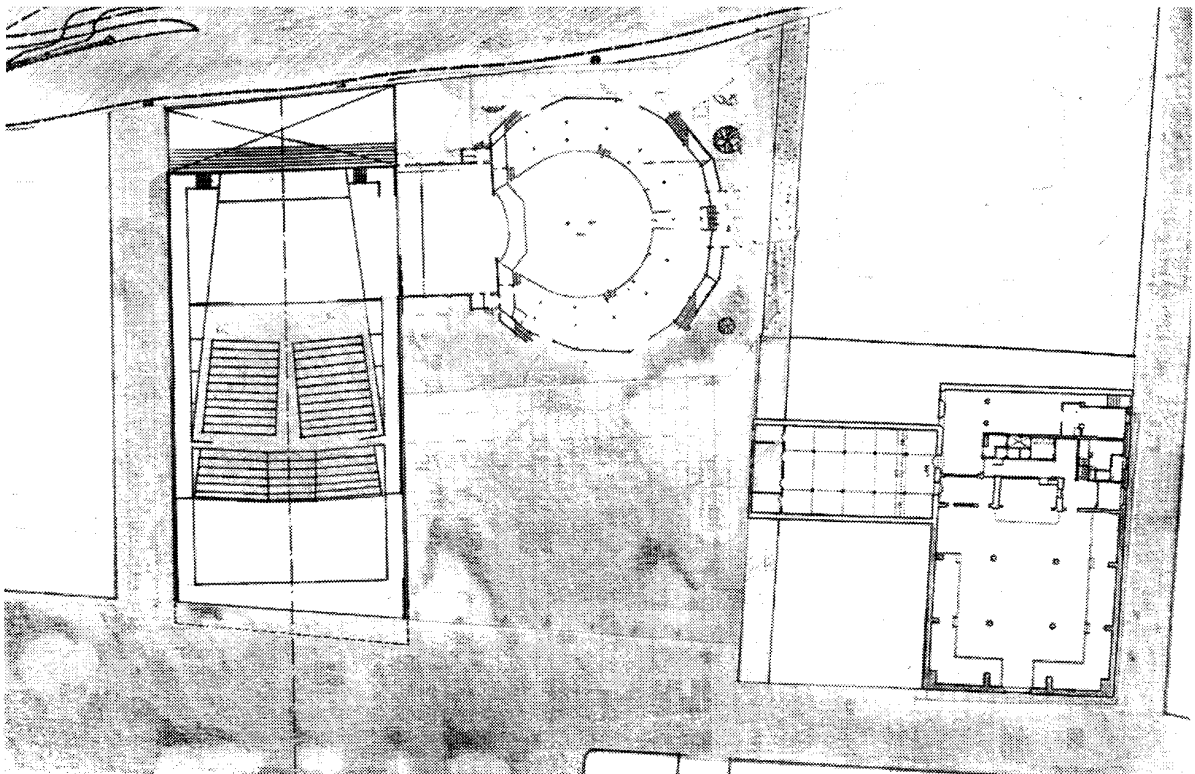
L'edifici es compon de dues parts ben diferenciades estructuralment: la Sala pròpiament dita, amb un sostre format per nou voltes recolzades en els murs perimetrals gruixuts i en els quatre pilars de pedra centrals, i la zona annexa a l'anterior, de dues plantes d'altura, d'estructura i compartimentació més heterogènia. Ambdós cossos es troben coberts per una teulada de teula àrab amb bigues de fusta i solera ceràmica, sobre un bigam també de fusta. Pel damunt de les voltes de la Sala la dita teulada deixa un espai a la manera d'unes golfes.

Els murs que delimiten la Sala i la zona annexa per l'exterior, tots ells d'aproximadament 60 cms. de gruix, són fets amb materials molt heterogenis: pedres de tamany molt divers, morters de calç i àrids no sempre conglomerats, etc., i els trams amb front als carrers inclouen també brancals i arcs de maó intercalats en el gruix del mur, tot assenyalant antigues i cegades obertures. Aquests materials es deixen veure per les àrees amb estuc del revestiment després del suport. A part d'això, els murs de façana són elements amb una clara entitat constructiva global degut al seu gruix, continuïtat i disposició d'obertures i part massissada.

Les nou voltes de quatre punts i forma semiesfèrica rebaixada que cobreixen la Sala estan formades per una primera capa de rajoles de

2 cm de gruix i dues capes de maó (totxo) de 4 cm de gruix. Es descombreix que les tres capes es disposen a trencajunts i pot suposar-se per l'època en que es van construir que estan agafades amb morter de calç. Aquestes capes connecten pel seu perímetre en arcades semicirculars formades amb fàbrica de maó a plec de llibre de 30 cm de cantell i 45 o 60 cm d'amplada les que són exemptes, mentre que les laterals ho fan en arcs de la mateixa directriu que els anteriors però conformats tan sols amb tres o quatre capes de rajoles i maons disposats de pla, menys potents, per tant, que els anteriors, probablement pel fet de connectar amb els murs perimetrals. Per l'interior, totes les arcades es remarquen amb dos gruixos de rajola de 2 cm que les destaca de la superfície esfèrica de les cúpules. Pel damunt dels arcs exemptes hi recolzen tramades de mur de les mateixes característiques que els de les façanes, sobre els que hi descansa part del bigam de la teulada. Actualment, dues de les cúpules es troben col·lapsades degut als impactes dels esfondraments de la teulada, i algunes de les cúpules encara dempeus presenten afectacions locals degudes als efectes de l'alteració dels materials per la humitat.

Les càrregues trameses per les voltes i les teulades a través dels arcs són absorbides al nivell de la planta baixa d'accés a la Sala per quatre columnes centrals de fust circular formades amb carreus de gruix variable (de 20 a 85 cm aproximadament), i dotze pilastres de fàbrica de maó adossades als murs perimetrals o connectades amb els murs de maó del cos annex.

Pel que fa a la resolució constructiva del dit cos annex, és molt heterogènia, podent-se remarcar la presència d'alguns elements singulars, tals com quatre columnes de fusta molt esbeltes en els puns intermitjos dels suports de les encaballades d'una de les sales, i dues columnes de fust rodó de fàbrica de maó massís visibles a la sala del pis superior. La resta d'elements de l'obra grossa, disposats de forma irregular, són els habituals de l'època: murs de paredat de pedra, maó massís o doble envà dels gruixos i separacions habituals; sostres resoltos amb les típiques biguetes de fusta i revoltó o solera formats amb rajoles o maons; i escales suportades per voltes a la catalana.

Estat actual i actuacions proposades

En general, una part considerable de l'obra grossa, llevat de les teulades, és aprofitable (els murs exteriors, les voltes que es mantenen dempeus, alguns sostres), si bé cal tenir present que no resulta recomanable augmentar els pesos morts que suporten actualment els murs i les columnes. Dins d'aquest plantejament, sembla factible l'addició d'una planta pel damunt de la zona de les voltes amb construcció lleugera, eliminant l'actual coberta i els trams de murs que descansen en les arcades interiors. Tot i amb això, és probable que sigui necessària alguna actuació complementària de reforç en els pilars o en les dites arcades.

És factible refer les voltes ensorrades. Pel fet de no ser vistes, seria possible, si es cregués convenient, utilitzar una tècnica menys artesanal i més econòmica.

En el cas de voler-se conservar el cos annex a la Sala, seria precís reforçar o substituir les bigues en alguns trams de sostres amb biguetes de fusta per tal d'acomplir els requeriments estructurals d'edifici públic.

Es constata un rapidíssim deteriorament de les voltes des que tot el sistema de cobertes ha deixat de funcionar arrel dels darrers esfondraments. A molt curt termini, cal prendre mesures de prevenció contra les entrades d'aigua a la part superior de les voltes si el que es pretén és conservar-les.

Adecuació funcional i normativa

Les especials característiques tipològiques d'aquest espai, de sala amb voltes amb pilars centrals, el converteixen en un lloc especialment adequat per a activitats vinculades amb la música i el ball, casino, o inclús muntatges escènics corresponents a sales de petit format, tal com apareixen enunciades en el programa funcional d'un possible **Centre de cultura tradicional**. El conjunt edificat on es troba ubicada «la Sala» permetria desenvolupar el programa necessari per dotar el centre abans esmentat, així com redefinir la relació del conjunt amb l'àrea pública exterior compartida amb la resta dels edificis: Gran Sala i Apol·lo.

La necessària reconstrucció de la coberta permetria, al mateix temps, ubicar una nova planta de construcció lleugera amb una configuració tipològica de pati central que allotjaria un gran lluernari per a l'il·luminació de la sala amb voltes.

Així, i amb caràcter orientatiu, s'indica el que podria ser el programa bàsic funcional de l'esmentat centre, en base a la disponibilitat de superfície i a la singularitat arquitectònica. S'estableixen bàsicament tres zones:

Zona 1. Situada en l'àmbit que ocupa «la Sala» i la planta superior de nova creació, comprendria l'àrea d'entitats i el casino-bar, com a espai nuclear i de més significació del futur centre.

Dimensions 19 x 19 metres

Superfície 361 m²

Aforament 300 localitats, suposant que

una petita orquestra se situés en l'actual escenari i, per tant, tota la sala resta ocupada pel públic.

Al voltant de la Sala es disposarien les altres dues zones del programa. Un espai linial de separació entre la Sala i aquelles permetria concentrar-hi els espais comuns i certs serveis; a més d'establir-se com a un útil mecanisme de relació entre l'obra existent i la de nova creació

Zona 2. Inclouria l'àrea d'exposicions, la sala polivalent, i l'àrea de direcció i administració. Situada donant front a la Rambla i a l'espai públic compartit

amb l'Apol·lo i la Gran Sala, permetria disfrutar d'un espai per a exposicions d'un gran valor potencial. Com a sala polivalent s'utilitzaria la sala rectangular ja existent: «el teler», d'un indubtable interès arquitectònic.

Zona 3. Dedicada fonamentalment a l'àrea de tallers i aules, cabria estudiar la possibilitat de recuperar la sala amb quatre columnes situada en la planta pis com a aula especial o de conferències. D'aquesta manera, el projecte del centre de cultura acabaria incorporant com a peces significatives aquells espais actualment existents dotats d'un cert valor arquitectònic-patrimonial.

La possible superfície edificable del conjunt de «La Sala», considerant tant l'edifici històric i la seva ampliació, componen un Centre de dimensions notables, a prop dels 2.300 m² de superfície, que permetrien pensar en l'inclusió d'uns altres usos vinculats amb la cultura i les arts.

TEATRE APOL·LO

Apunts històrics

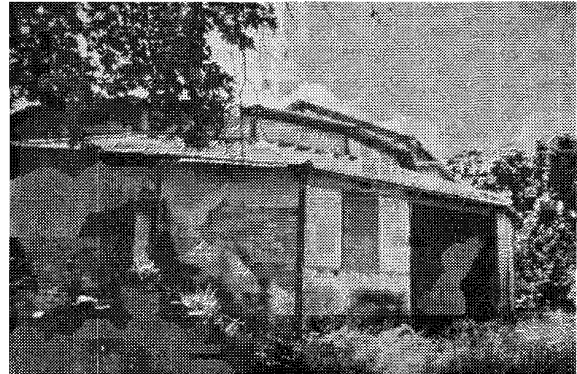
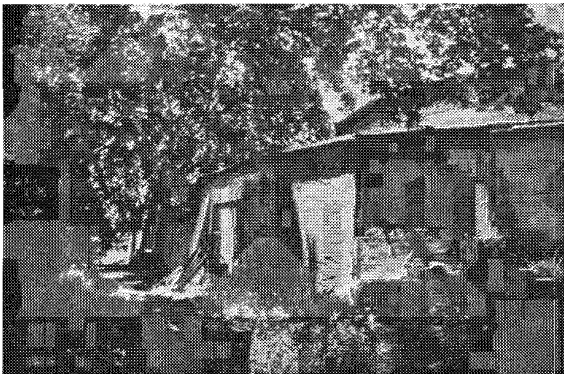
- 1878 El Marquès de Samà compra l'hort de davant de l'Hospital, i hi fa els «jardins d'Apol·lo» amb un espai destinat a ball.
- 1884 Cedeix el recinte a l'Hospital. Es fa un cobert pel ball i un Cafè.
- 1898 Representacions d'òpera en un escenari provisional.
- 1899 El 20 de maig s'inaugura el Teatre Apol·lo amb materials procedents del Tívoli, Francesc Caba, Joan Ventosa: constructors.
- 1907 Cinema
- 1949 Balls organitzats pel Fomento Vilanovés.

S'hi ha representat teatre, òpera, circ, sarsuela.

A partir de 1949 es dedica gairebé exclusivament a cinema.

El **valor arquitectònic** de l'Apol·lo és, sens dubte, la seva singularitat. L'Apol·lo es distingeix per posseir unes característiques arquitectòniques inusitades en un teatre a la italiana convencional. I això té a veure amb el fet de pertanyer a un tipus d'edifici gairebé extingit: el teatre-circ. Aquesta, ja podria ser una característica que induís a protegir-lo. Però no sols aquesta. També per la impressió que desperta estar en

Teatre Apol·lo. Vista de la part circular de l'edifici

aquest espai; i fonamentalment pel seu potencial espectacular.

El cercle, forma originària del teatre occidental, està estretament vinculada amb les revolucions escèniques de les avantguardes artístiques. Un teatre pot ser una excel·lent sala d'usos múltiples, l'Apol·lo, segur.

Descripció de la construcció

L'edifici es compon de dues parts morfològicament ben diferenciades. Una part circular, que és la destinada al públic, i una part rectangular i molt més alta que l'anterior, destinada a la caixa escènica del teatre i on s'hi allotgen també els camerins.

El sistema estructural de la part circular està conformat per dues rondalles de pilars de fusta de 20 x 13 cm reforçats amb perfil·leria metàl·lica i recolzats en sabates isolades de maó massís de 75 x 75 cm. Aquests pilars suporten el bigam inclinat de fusta de la coberta inclinada central, de forma cònica, a base de plaques de fibrociment. Entre les dues rondalles de pilars s'hi disposa un sostre de bigues metàl·liques i revoltó ceràmic que recolza sobre unes jàsseres també metàl·liques formant una anella sobre elevada al voltant de l'espai de la platea. Un cos més baix, també cobert amb plaques de fibrociment, envolta exteriorment aquesta part, i és suportada per un conjunt de peus drets i bigues de fusta que contacten amb el sistema estructural anterior. El tancament exterior, situat entre els peus drets, està format per un gruix de totxo posat de cantell.

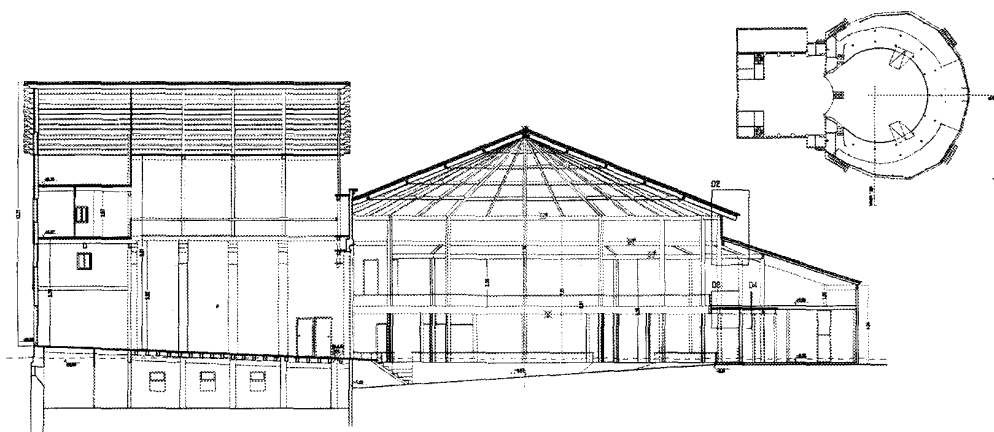
La zona de la caixa escènica i els camerins està clarament limitada amb murs de maó ceràmic, que a les plantes superiors incorporen uns entramats de fusta. La secció vertical dels dits murs és

molt variable: maó massís a les plantes inferiors i maó de pla a les superiors, formant els entrepanys dels entramats de fusta. La secció horitzontal s'eixampla regularment formant les pilastres de suport als encavallats de fusta de la coberta de teula a dues aigües. Aquests murs, molt aparents per la seva altura en relació al cos de la platea, serveixen alhora d'elements estructurals i de tancament exterior de la caixa. Un mur intermig de maó separa la caixa escènica de la zona de camerins i suporta els sostres intermitjos d'aquesta part. Elements lineals o en gelosia de fusta formen estructures secundàries per donar suport als passadissos perimetrals que recorren el recinte de la caixa.

Estat actual. Pel que fa a la zona circular, la construcció no es troba en un estat ruïnós, llevat d'algunes zones del pòrtic més extern. El bigam de fusta de la coberta central, en canvi, si bé es veu sa, marca molta deformació de fluència, la qual cosa vol dir que, en tot cas caldrà reforçar-lo. La segona rondalla de pilars, pot també aprofitar-se quasibé en la seva totalitat, així com el sostre que recolza en les dues rondalles de pilars esmentades. La rondalla més externa formada amb pilars de fusta, en contacte permanent amb l'exterior, es troba en canvi en molt mal estat, així com el livià tancament de 5 cm de gruix format amb totxo, i molts trams de l'estructura de fusta del cobriment de coberta d'aquesta part. Per descomptat, les plaques de fibrociment de totes les cobertes s'haurien de substituir.

Pel que fa a la caixa escènica, cal dir que no presenta signes externs de feblesa estructural, tot i que una avaluació analítica de les accions i càrregues que li pertoca suportar posaria al descobert, insuficiències considerables que obligarien a una intervenció de reforç en la hipòtesi de la seva conservació.

Cal fer l'observació addicional que, sobretot a la part circular, les goteres i les entrades d'aigua presents, poden danyar de forma ràpida i progressiva alguns dels elements que hem considerat profitables.

Adequació funcional i normativa

Sala

Per tractar-se d'un edifici públic, les exigències estructurals per sobrecàrrega d'ús aconsellen considerar bàsicament l'espai de la platea a l'hora de la seva possible ocupació. D'aquesta manera l'aforament resultant de la platea unit amb l'aprofitament aconsellable de l'amfiteatre per motius visuals i estructurals seria, aproximadament, de 300 localitats.

Caixa escènica

Siguent en principi dimensionalment correcta, acollia usos i dependències que per la seva situació, però fonamentalment per les dimensions són d'escassa utilitat; siguent per tant necessària la seva adequada reubicació.

Dependències auxiliars

Una adequació futura de l'edifici com espai de representació, encara que per la seva especial configuració arquitectònica acabés perfilant-se més com a espai alternatiu que com a escena tradicional, obligaria a dotar-lo de noves àrees i zones de servei a la representació i producció. Aquestes podrien donar lloc a àrees d'ús exclusiu de la sala o bé d'ús compartit amb un nou teatre, tal com se suggereix en la proposta d'ordenació general.

En quant a la qüestió normativa, ens centrarem bàsicament en el compliment de la normativa de protecció de incendis en els seus dos aspectes fonamentals: vies d'evacuació i resistències al foc dels elements de la construcció.

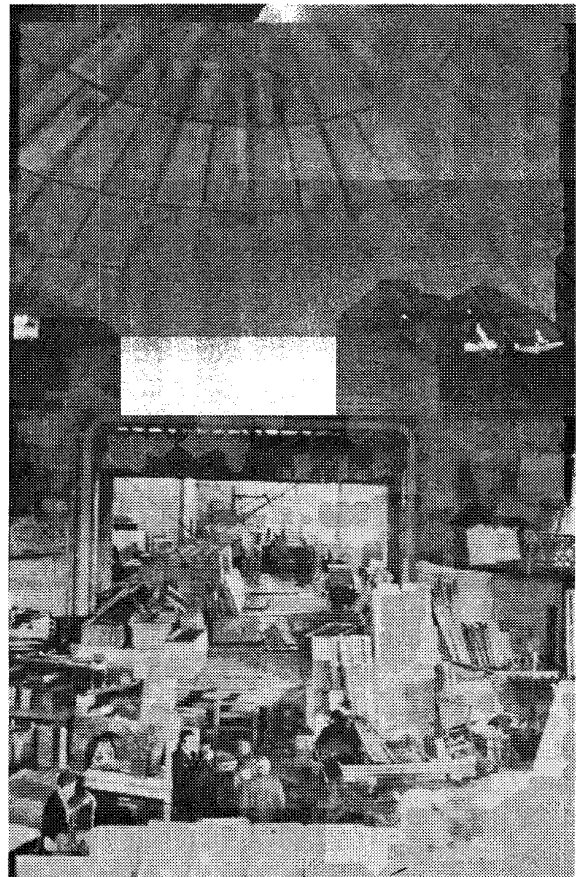
En quant al primer són suficients tant el nombre de possibles sortides, com les seves dimensions. No obstant això, seria necessari aplicar tècniques de protecció amb la finalitat d'assolir el nivell de resistència al foc exigible per la normativa als diferents elements de la construcció. Una operació que donades les especials característiques estructurals i d'acabats de la sala en el seu conjunt es presenta com delicada i costosa; sobre tot si es pretén no modificar substancialment la configuració bàsica de l'edifici i el seu caràcter arquitectònic.

Sala

Dimensions	Cercle de 8 metres de radi
	Corona d'una profunditat mitjana de 6 m.
Superfícies Platea:	200 m ²
	Corona: 300
Aforament Total:	300 localitats a la platea

Escena

Dimensions	15 metres d'amplada per 10 de profunditat
Embocadura	7 metres d'obertura per 5,5 d'alçada
Teler	Situat a 11 metres d'alçada

LA SALA NOVA

De la constatació de les mancances del Teatre Principal en quan a l'aforament i les dimensions de l'escena neix la necessitat d'un teatre nou, capaç de donar cabuda a les produccions que per la complexitat i dimensions de l'escenografia i per l'atracció de públic que desperten no tenen cabuda en el Principal, o es fan en males condicions. A més, els festivals de dansa i música que tenen lloc a Vilanova d'una manera periòdica també precisen d'una sala amb un ampli escenari i aforament. El teatre que s'ha predimensionat donaria resposta a aquestes demandes.

Tot i que no és el moment de determinar un projecte, l'informe dibuixa un cert emplaçament del teatre dins l'illa. Hem considerat que aquesta era la manera de comprobar la possibilitat d'aixecar un teatre nou conservant l'Apol·lo i creant una ordenació coherent de l'illa. La proposta plantejada demostra que això és factible.

L'edifici nou exhibeix una volumetria simple que es percep des de la Rambla de Sant Josep una volumetria simple que delimita el complex cultural i defineix l'espai obert central, que d'aquesta manera actua de nucli del conjunt.

Sala

Dimensions	22 x 24 metres
Aforament Total	700 localitats
Platea	500
Amfiteatre	200

Escena

Dimensions	26 metres d'amplada per 15 de profunditat
Embocadura	12 metres d'obertura per 9 d'alçada
Teler	Situat a 22 metres d'alçada

4. IDEES PER A UNA ORDENACIÓ DE L'ILLA

Volen recollir els trets amb els que hem anat caracteritzant el lloc de l'espectacle a Vilanova i la Geltrú. Així, pensem que cal fomentar la permeabilitat de l'illa, relacionant-la amb la Rambla de Sant Josep, però també amb la via que seguirà el traçat del Torrent de la Pastera.

A l'ordenació de l'illa, l'espai lliure és central, tant per la seva posició, ja que els diferents edificis donen a ell, com per les dimensions que adquireix en el conjunt. A aquest nucli s'hi penetra per diferents llocs. I ve delimitat pels tres edificis: «La Sala, l'Apol·lo i el Teatre Nou. Del paper d'aquest darrer ja n'hem parlat. En quan al Centre Cultural, la façana d'una de les ales de l'ampliació dona precisament a aquest espai lliure i és fàcil imaginar que el projecte pot resoldre sense problemes la relació amb ell. A més a més, cal tenir molt present les possibilitats d'obrir el «Teler» a l'esmentat espai públic central. Com a rerafons des de la Rambla de Sant Josep, l'Apol·lo podria tenir un tancament lleuger i mòbil, que el convertiria en un espai teatral, en un envalat o en una espècie de gran glorieta.

D'aquesta manera, la Sala i l'Apol·lo juguen un paper positiu en la proposta. Signes de la història, asseguruen la presència del passat en un projecte modernitzador. Espais originals i singulars si es valoren en sí mateixos, espais que pels seus trets arquitectònics no deixen indiferents, s'insereixen d'una manera perfecta en les directrius urbanístiques de la proposta.

Axeïament de plànols i fotografies: Gemma Arco, Ricard González, Javier Lemus, Ignacio Millet i Lara Rivero

Toni Ramon, Cèsar Díaz y Félix Pardo son arquitectos y profesores de los departamentos de Construcción y Composición Arquitectónica, ETSAB-UPC.

Bibliografia**Fonts**

Arxiu Comarcal de Garraf. Lligalls Teatre
Arxiu de l'Hospital de Sant Antoni Abad

Bibliografia

CAMPS i Harder, Pere, Elisenda FIGUERAS, *Estudi d'estàndars d'equipaments culturals*, Diputació de Barcelona. Àrea de Cultura, Barcelona, juny del 2000

CREUS i Coromines, Teodor, Josep PERS i Ricart, *Los misterios de Villanueva. Descripción e historia de sus monumentos, usos y costumbres*. Acotaciones de A. Ferrer y Soler. Xilografías originales de R. Vives Sabaté, 1947; v. o.: 1851

GARI i Siumell, Josep Antoni, *Descripción e historia de Villanueva y Geltrú desde su fundación hasta nuestros días*, Vilanova i la Geltrú, El Cep i la Nansa, 1996; v. o.: 1869

LACUESTA, Raquel, Maria Antònia CARRASCO, Imma VILAMALA, *Estudi històrico-Artístic de l'edifici de «La Sala»*, 1992

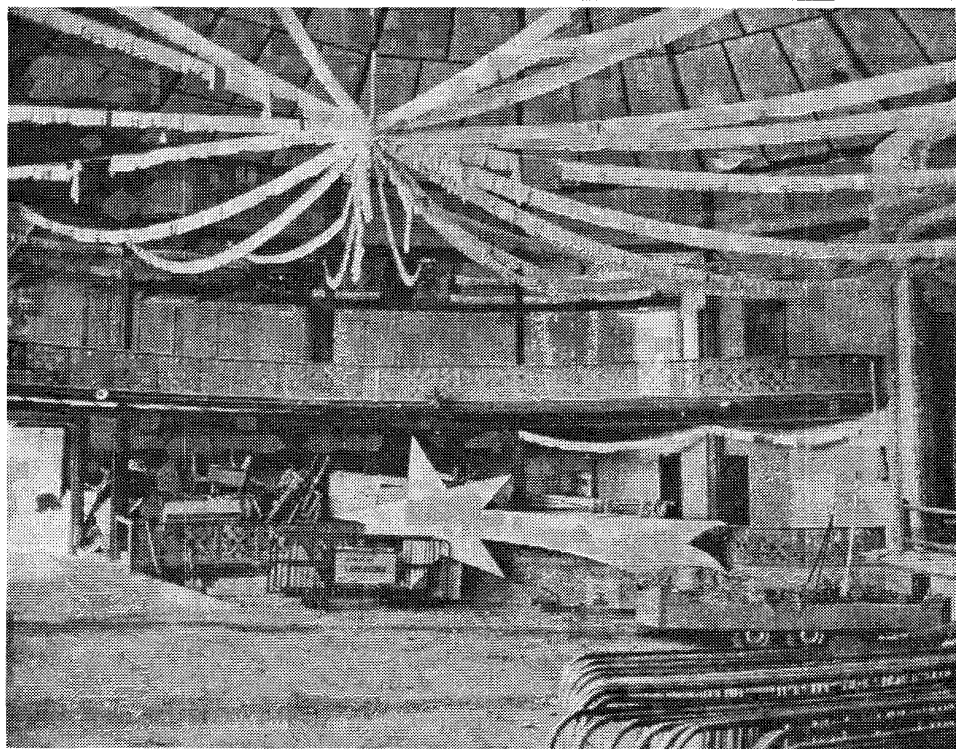
MASDEU i Comelles, Carles, Joan RAMON i Gil, *10 anys de Principal*, Ajuntament de Vilanova, 1995

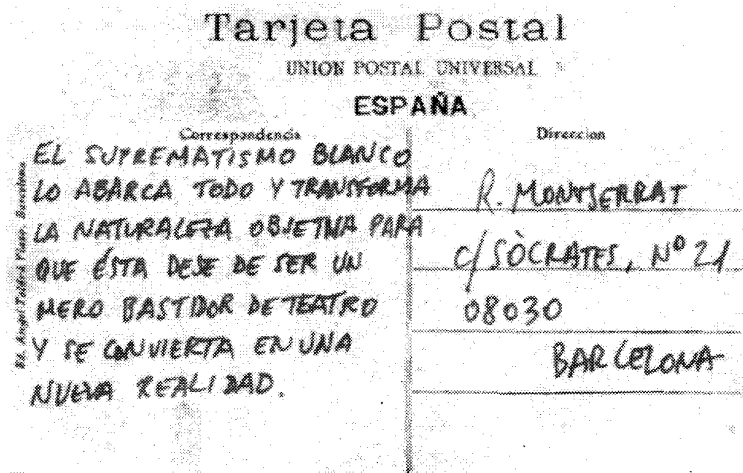
MORENO, Concepción, Isabel PARRILLAS, Joan RAMON, *El teatre a Vilanova i la Geltrú. 1937-1985*, Comissió de Cultura Popular, Vilanova i la Geltrú, 1986

SOLAGUREN, Félix, Angel SMITH, Miguel RUANO, Javier RODRÍGUEZ, Josep Maria PUJOL, Bartomeu Marc OBRA-DOR, *Petit recull de dades i esdeveniments succeïts en relació amb els teatres Principal i Apol·lo de Vilanova i la Geltrú*, (treball de l'assignatura Composició III, ETSAB. UPC), Barcelona, 1979

VIRELLA i Bloda, Albert, *Vilanova i la Geltrú. Imatges de la ciutat i de la comarca*

Teatre Apol·lo. Interior de la sala

A.T.V.- Sucesos de BARCELONA. (26-31 de julio de 1909)
13. Interior de la Iglesia de San Andrés. C/Sócrates.

B- 13... Suprematismo nº 0

El suprematismo blanco lo abarca todo y transforma la naturaleza objetiva para que ésta deje de ser un mero bastidor de teatro y se convierta en una nueva realidad.

La populosisima barriada de San Andrés, no obstante su agregación a la capital, conserva la fisonomía propia de pueblo industrial, activo y culto, que le distinguía, es uno de los florecientes suburbios de nuestra capital. Treinta horas de incendio sufrió la iglesia parroquial, junto con su anexo el Museo Arqueológico. Los edificios podrán ser levantados con un poco de sacrificio y de buena voluntad; pero el tesoro arqueológico que se ha evaporado entre las llamas no volverá a reunirlos San Andrés. ¿No era una joya el relicario barroco que contenía las cenizas de las santas? ¿La magnífica cruz procesional de plata del siglo xv? ¿El famoso Cristo de talla mentado en la canción popular Els Segadors y los seis libros del siglo xvi, joya de la biblioteca? Pues de todo ello no queda más que el recuerdo. Añada usted a éstas, otras pérdidas irreparables: la de la biblioteca popular, con sus millares de libros; del riquísimo monetario con sus mil y pico de monedas, muchas de ellas antiquísimas, y de cuanto contenía el Museo; armas, cuadros, retablos góticos y barrocos, documentos y cerámica.

—Pero ¿cómo pudo realizarse una destrucción de esta naturaleza?, —nos atrevimos a preguntar a un amigo.

—No lo sé; es más, nadie lo sabe. Los rumores de lo que sucedía en el casco de la ciudad, comenzaron a llenar al vecindario de alarma y de zozobra el martes 27. Al día siguiente unos sujetos desconocidos, al parecer emisarios de los revoltosos del Clot y San Martín, comenzaron a predicar en plena calle el incendio de la iglesia parroquial, dirigiéndose a la plaza del Comercio.

En un instante se formó un compacto núcleo de revoltosos que parecían brotar de la tierra: llevaban algunos de ellos botellas de petróleo, y otros, mazas y piquetas; dividiéronse en varios grupos, gritando desaforadamente; se acercaron a la iglesia parroquial por las tres calles que a ella conducen, y en un santiamén incendiaron la puerta principal y la de la rectoría.

—¿Sufrieron daño los sacerdotes que en ella había?

—No, amigo mío. Al mediodía el párroco y el vicario habían abandonado su morada después de poner a salvo las Sagradas Formas, y campo a traviesa, se dirigieron a San Adrián del Besós en busca de un refugio seguro.

Eran cerca de las siete de la tarde cuando el incendio de la hermosa iglesia parroquial, la segunda de Barcelona por su amplitud, comenzó a presentar caracteres de verdadera catástrofe. Los revoltosos iban provistos, como dije, de herramientas destructoras que sacaron a viva fuerza de varios talleres, y poco les costó penetrar en la casa rectoral y en el espacioso templo. Cuanto en la primera había, fué arrojado a la plaza, sin perdonar un mueble, un cuadro ni un libro, y con ello los que en la plaza estaban, en medio de una gritería ensordecedora, hicieron una enorme pira, mientras los de dentro, terminado el saqueo, incendiaban el edificio, que ardía por entero.

Mas en el archivo parroquial había un armario en el que no hacía mella el furor terrible de los salteadores: su puerta era de hierro y resistía los golpes y las llamas durante horas y más horas; fué preciso romper parte de la puerta para sacar por el agujero lo que dentro del armario había. ¡Era el tesoro parroquial! Cuantos documentos valiosísimos allí se encerraban, fueron también arrojados a la hoguera.

La sacristía no sufrió menos que la casa rectoral y los ornamentos sagrados y otros objetos del culto desaparecieron víctimas del fuego, pero no se sabe si corrieron la misma suerte algunos cálices riquísimos que allí había.

Pero la orgía indescriptible de la turba fué la que tuvo lugar en la iglesia: no quedó altar sin incendiar, ni imagen que no fuera arrojada a las llamas, ¡Ni el órgano; el flamante órgano que costaba 8.000 duros, fué respetado por aquella gente!

Cuando ya todo había ardido y cuando no quedaba tampoco nada de la residencia de los maristas, cuando la fuerza pública pudo comenzar a reprimir tantos desmanes, los revoltosos fueron disminuyendo, hasta eclipsarse.